

CÂTEVA DATE NOI PRIVIND DESCOPERIRILE MONETARE DE BRONZ MACEDONENE DIN DOBROGEA

DE

GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI

Keywords: *coins, Macedonia, Dobrudja*

Cantitatea impresionantă de monede pe care au emis-o, într-un interval relativ scurt de timp, reprezentanții dinastiei macedonene (atunci când au căpătat un „rol internațional”¹) și apoi urmașii acestora, a asigurat existența unei mase monetare consistente. Aceasta din urmă a servit intereselor statului macedonean, fiind introdusă, în principal pe cale militară, ca emblemă a supremației absolute, și în plan secundar pe cale economică și comercială², în centre care cunoșteau rolul monedei. Sau a existat posibilitatea teaurizării lor, în cazul celor din aur și argint, situație valabilă pentru un întreg areal carpto-balcanic.

Începând cu cea de a doua jumătate a secolului al IV-lea a. Chr., pătrund pe piețele monetare grecești cantități semnificative de monede macedonene emise sub regii Filip al II-lea și Alexandru cel Mare. Fie datorită unor pasaje istorice care au afectat regiunea noastră, fie unor relații comerciale dezvoltate cu zonele tracice sudice, moneda macedoneană începe să fie o prezență constantă în cadrul realităților socio-economice din Dobrogea. În continuare, prezentăm un număr de 88 de monede de tip macedonean (52 de la Filip al II-lea, 30 de la Alexandru al III-lea, una de la Cassandru, două de tip scut macedonean și 3 de la Lysimach), descoperite în diverse puncte de interes arheologic și numismatic din teritoriul dintre Dunăre și Mare.

*

CATALOG³

ADÂNCATA-FLORIILE (com. Aliman, jud. Constanța)

Filip al II-lea

1. AE; 12h; 5,61 g; 16,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΟΥ*) și sigla Θ; nr. inv. MINAC 69943; stare de conservare precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 32, nr. 926; M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. XVI, nr. 384, postumă.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în zona așezării autohtone „Adâncata I”.

¹ C. Howgego, *Istoria antică prin monede*, Cluj-Napoca, 2005, p. 53.

² G. Gottschewski, *The coin as political instrument in the hands of Philip II and Alexander the Great*, Minden, 1975, p. 23–40.

³ Monedele sunt ordonate alfabetic pe localități, apoi pe emitenți în ordine cronologică.

AGIGEA (com. Agigea, jud. Constanța)**Filip al II-lea**

2. AE; 6h; 6,05 g; 17,5 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\Delta$) $\Pi\text{I}\text{I}\text{O}(Y)$ și simbol incert; nr. inv. MINAC 69305; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în punctul „La izvoare”; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 81.

ALBA (com. Izvoarele, jud. Tulcea)**Alexandru al III-lea**

3. OR; 3h; 3,61 g; 18 x 16 mm.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E E \Delta N \Delta P O Y$); nr. inv. MINAC 68793; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus*, *A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 268, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în apropierea localității.

ARSA (com. Albești, jud. Constanța)**Filip al II-lea**

4. AE; 10h; 7,06 g; 18 x 17 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}(OY)$ și simbol cunună; nr. inv. MINAC 77224; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XV, nr. 364.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității.

Alexandru al III-lea

5. AE; 6h; 6,96 g; 19,5 x 18,5 mm.

Pe rv., legenda $A\Lambda E E \Delta N \Delta P O Y$ și sigla Θ ; nr. inv. MINAC 77225; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XXXIII, nr. 729.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității.

BĂRĂGANU (com. Mereni, jud. Constanța)**Filip al II-lea**

6. OR; 2h; 1,91 g; 16,5 x 14,5 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 62771; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 83.

7. OR; 6h; 2,10 g; 16 x 13,5 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 62467; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 83.

Alexandru al III-lea

8. AE; 6h; 2,29 g; 16 x 13 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E E \Delta (N) \Delta P O Y$); nr. inv. MINAC 62764; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus*, *A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 266a, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 83.

COGEALAC (com. Cogealac, jud. Constanța)

Alexandru al III-lea ?

9. AE; ?; 3,23 g; 18 x 17 mm.

Pe rv., legenda (*AAEΞANAIPOY*) și simbol incert; nr. inv. MINAC 14127; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în apropierea localității, probabil într-o așezare greco-autohtonă aflată în *chora* Histriei.

COMANA (com. Comana, jud. Constanța)

Filip al II-lea

10. AE; 6h; 4,28 g; 18 x 15 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda (*ΦIAIIIIIOY*) și simbol incert; colecție particulară din Constanța; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi, probabil într-o așezare aflată în *chora* Callatisului.

CONSTANȚA (jud. Constanța)

Filip al II-lea

11. AE; 3h; 1,78 g; 11,5 x 11 mm.

Pe av., capul lui Herakles cu blana leului, văzut din profil și orientat spre stânga; pe rv., un fulger; de o parte și de alta a acestuia, legenda *ΦIAI/IIIIIOY*; nr. inv. MINAC 940; stare de conservare bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, Sweden II, The Collection of the Royal Coin Cabinet National Museum of Monetary History, Stockholm, part 2, Stockholm, 1980, nr. 989, pl. 28, monetărie în bronz; Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Macedonia, New Jersey, 1982, pl. 14, nr. 621, a. 359–336; Sylloge Nummorum Graecorum, Greece 4, Numismatic Museum, Athens, vol. I: Macedonia, Athens, 2005, pl. V, nr. 72, 360–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

12. OR; 12h; 3,16 g; 12,5 mm.

Pe rv., legenda *ΦIAIIIIIOY* și simbol stea; nr. inv. MINAC 1053; stare de conservare relativ bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Macedonia, New Jersey, 1982, pl. 14, nr. 605, a. 359–336.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

13. AE; 10h; 3,76 g; 17 x 16 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda (*ΦIAIIIIIOY*) și sigla Δ; nr. inv. MINAC 1011; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 30, nr. 832; atelier incert, probabil din Macedonia, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

14. OR; 6h; 3,79 g; 18 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda *ΦIAIIIIIOY*; nr. inv. MINAC 51; stare de conservare precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XIV, nr. 343.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

15. AE; 3h; 4,00 g; 16,5 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda (*ΦIAIIIIIOY*) și un spic?; nr. inv. MINAC 1027; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XV, nr. 367, postumă.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

16. OR; 7h; 4,26 g; 18,5 x 18 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$ și simbol cap de zeitate?; nr. inv. MINAC 1017; stare de conservare bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XV, nr. 369.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

17. AE; 6h; 4,42 g; 17 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 1013; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 32, nr. 912, atelier incert probabil din Macedonia.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

18. OR; 6h; 6,13 g; 17,5 x 17 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$ și simbol incert; nr. inv. MINAC 1016; stare de conservare bună.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

Alexandru al III-lea

19. AE; 12h; 4,12 g; 18,5 x 18 mm.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 1018; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 270, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș în anul 1959, pe str. Cristea Georgescu.

20. OR; ?; 4,21 g; 17 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 1065; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

21. AE; 12h; 4,64 g; 17,5 x 17 mm; ruptă.

Pe rv., legenda $A\Lambda E(\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY})$; nr. inv. MINAC 1040; stare de conservare extrem de precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 266c, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

22. AE; 3h; 5,01 g; 17 mm.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 1064; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, nr. 332, p. 122.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

Alexandru al III-lea ?

23. AE; 9h; 3,67 g; 16 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 734; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. XLVI, nr. 268?

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară Anton.

Tip scut macedonean

24. AE; 6h; 4,34 g; 16 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda B/A?; nr. inv. MINAC 1014; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CL, nr. 407, p. 129.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

Lysimach

25. AE; 12h; 4,34 g; 23 x 22 mm.

Pe av., capul Atenei orientat spre dreapta; pe rv., un leu aflat în mișcare spre dreapta, sub el un vârf de lance; legenda ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ; nr. inv. MINAC 1070; stare de conservare relativ bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Thrace, New Jersey, 1982, pl. 24, nr. 1149, a. 306–281.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în oraș sau în împrejurimi, provenind din colecția particulară C. Băcăoanu.

COROANA (com. Albești, jud. Constanța)

Alexandru al III-lea

26. AE; 3h; 5,50 g; 18 x 17 mm.

Pe rv., legenda (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ); colecție particulară din Constanța; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVIII, nr. 326A, p. 122.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în apropierea localității, probabil într-o așezare aflată în *chora* Callatisului.

DUMBRĂVENI (com. Dumbrăveni, jud. Constanța)

Alexandru al III-lea

27. OR; 6h; 2,94 g; 16,5 x 15 mm.

Pe rv., legenda ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; colecție particulară din Constanța; stare de conservare relativ bună.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 293a, p. 118.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 86.

DUNĂRENI (com. Aliman, jud. Constanța)

Alexandru al III-lea

28. AE; 6h; 6,02 g; 19 x 17,5 mm.

Pe rv., legenda ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; nr. inv. MINAC 69372; stare de conservare bună.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVIII, nr. 326A, p. 122.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în imediata apropiere a fortificației getice.

ENISALA (com. Sarichioi, jud. Tulcea)

Filip al II-lea

29. AE; 7h; 7,67 g; 18 x 17 mm.

Pe rv., legenda (ΦΙΛΙΠΠΟΥ) și sub cal sigla Δ?; nr. inv. MINAC 21175; stare de conservare relativ bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 30, nr. 832, atelier incert probabil din Macedonia, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în imediatele împrejurimi ale localității, probabil într-o așezare aflată în *chora* Histriei; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 86.

GURA DOBROGEI (com. Cogealac, jud. Constanța)

Filip al II-lea

30. OR; 12h; 5,18 g; 16,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda (ΦΙΛΙΠΠΟΥ) și simbol incert; colecție particulară din Constanța; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi, probabil într-o așezare aflată în *chora* Histriei.

31. AE; 6h; 7,11 g; 20 x 19,5 mm; moneda deține un adaos relativ gros de depunere de oxid.

Pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΟΥ*) și simbol incert; colecție particulară din Constanța; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi, probabil într-o așezare aflată în *chora* Histriei.

HISTRIA (com. Istria, jud. Constanța)

Filip al II-lea

32. AE; 3h; 2,99 g; 19 x 16 mm.

Pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΟΥ*) și simbol incert; nr. inv. MINAC 58524; stare de conservare relativ precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, la aproximativ 1,5–2 km. față de muzeu în direcția localității Istria, în anul 1998.

33. AE; 12h; 3,21g; 18 x 16,5 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΟΥ*) și simbol incert; nr. inv. MINAC 58549; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, la aproximativ 1,5–2 km. față de muzeu în direcția localității Istria, în anul 1998.

Alexandru al III-lea ?

34. AE; ?; 4,71 g; 16 mm.

Pe rv., legenda (*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*); nr. inv. MINAC 58513; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, la aproximativ 1,5–2 km. față de muzeu în direcția localității Istria, în anul 1998.

ISACCEA (jud. Tulcea)

Alexandru al III-lea

35. OR; 6h; 4,12 g; 16,5 mm.

Pe rv., legenda *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*; nr. inv. MINAC 64702; stare de conservare extrem de precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 268, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 89–90.

36. AE; 6h; 4,58 g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda (*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*); nr. inv. ICEM Tulcea 17981; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 269b, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

37. AE; 3h; 4,82 g; 18,7 mm.

Pe rv., legenda *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*; nr. inv. ICEM Tulcea 48345; stare de conservare relativ bună.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, p. 126, nr. 373.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător.

IZVOARELE (com. Lipnița, jud. Constanța)

Filip al II-lea

38. OR; 12h; 2,76 g; 16,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΟΥ*) și simbol incert; nr. inv. MINAC 59116; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

Alexandru al III-lea ?

39. AE; 12h; 4,98 g; 16,5 x 14 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda (*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*); nr. inv. MINAC 59148; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

LUNCAVIȚA (com. Luncavița, jud. Tulcea)**Filip al II-lea**

40. AE; 12h; 4,88 g; 18 x 17 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și sigla Θ ; nr. inv. MINAC 78649; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 32, nr. 926; M. J. Price, The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue, Zürich-London, 1991, pl. XVI, nr. 385, postumă.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

41. AE; 2h; 6,09 g; 18 x 16 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și sigla Θ ; nr. inv. MINAC 78648; stare de conservare relativ bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 32, nr. 926; M. J. Price, The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue, Zürich-London, 1991, pl. XVI, nr. 384, postumă.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

MANGALIA (jud. Constanța)**Filip al II-lea**

42. AE; 12h; 3,21 g; 17 x 16 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 14078; stare de conservare relativ precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 92.

43. AE; 7h; 4,61 g; 17 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 14077; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; a fost doar amintită la G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 92.

44. AE; 6h; 5,50 g; 17,5 x 17 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1046; stare de conservare relativ precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității.

Alexandru al III-lea ?

45. AE; 6h; 2,10 g; 16 x 15 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E\Xi A N \Delta P O Y$); nr. inv. MINAC 14081; stare de conservare extrem de precară.

M. J. Price, The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue, Zürich-London, 1991, pl. CXLVI, nr. 284b, p. 119.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 92.

MEDGIDIA (jud. Constanța)**Filip al II-lea**

46. AE; 3h; 4,70 g; 18 x 16 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 67848; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda provine dintr-un mormânt descoperit întâmplător, în interiorul unei cariere de caolin aflate în vecinătatea orașului, unde este cunoscută existența unei necropole preromane; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 93–94..

NIFON (com. Hamcearca, jud. Tulcea)**Alexandru al III-lea**

47. AE; 6h; 6,08 g; 17,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda ($A\Lambda E\Xi A N \Delta P O Y$) și sigla ΔI ; nr. inv. MINAC 14081; stare de conservare foarte bună.

M. J. Price, The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue, Zürich-London, 1991, pl. CXLVI, nr. 283b sau 290b, p. 119.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității.

PECINEAGA (com. Pecineaga, jud. Constanța)**Filip al II-lea**

48. AE; 6h; 4,17g; 18,5 x 18 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 1074; stare de conservare precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Macedonia, pl. 14, nr. 589, a. 359–336 a. Chr.; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society*, New York, 1994, pl. 31, nr. 896; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XVIII, nr. 395, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu.

49. AE; 4h; 4,55g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1037; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu.

50. AE; 3h; 4,56g; 15,5 x 15 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1052; stare de conservare precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 95.

51. AE; 12h; 5,64 g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}(\text{I}\text{OY})$ și sigla ΔI ; nr. inv. MINAC 1079; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Macedonia, pl. 14, nr. 584; a. 359–336 a. Chr.; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society*, New York, 1994, pl. 32, nr. 914; atelier incert, probabil din Macedonia, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 95.

52. AE; 3h; 5,97g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și sigla Δ ; nr. inv. MINAC 1076; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 30, nr. 832, atelier incert probabil din Macedonia, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 95.

53. AE; 6h; 6,28g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1033; stare de conservare relativ precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu.

Alexandru al III-lea

54. AE; 7h; 6,21g; 19 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Lambda\text{A}\text{E}\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY}$) și sigla Θ ; nr. inv. MINAC 1075; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVI, nr. 298, p. 120; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XXXIII, nr. 729.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 95.

55. AE; 12h; 6,57g; 18,5 x 17,5 mm.

Pe rv., legenda $\Lambda\text{A}\text{E}\text{E}\text{A}\text{N}\Delta\text{P}\text{OY}$; nr. inv. MINAC 1028; stare de conservare relativ bună.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 268, nr. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; provine din col. I. Țințu.

POIANA TEILOR (com. Izvoarele, jud. Tulcea)**Filip al II-lea**

56. AE; 12h; 5,15g; 18,5 x 18 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbolul petasos; nr. inv. MINAC 77549; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Macedonia, pl. 14, nr. 607, a. 359–336 a. Chr.; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XVI, nr. 366, postumă.

Observație: moneda a fost descoperită în punctul „Valea Teilor”, într-o așezare greco-autohtonă.

57. AE; 6h; 5,57g; 17,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$ și simbol incert; nr. inv. MINAC 77541; stare de conservare foarte bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XVIII, nr. 436–437; *Sylloge Nummorum Graecorum, Greece 4 Numismatic Museum*, Athens, vol. I: Macedonia, Athens, 2005, pl. VI, nr. 74, după a. 336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită în punctul „Valea Teilor”, într-o așezare greco-autohtonă.

RÂNDUNICA (com. Mihail Kogălniceanu, jud. Tulcea)**Filip al II-lea**

58. AE; 7h; 6,19g; 17 x 16 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și un simbol incert; nr. inv. MINAC 69681; stare de conservare relativ precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 96.

SINOIE (com. Mihai Viteazu, jud. Constanța)**Filip al II-lea**

59. OR; 7h; 5,52g; 15,5 x 14,5 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$ și sigla ΔI ; colecție particulară din Constanța; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Macedonia, pl. 14, nr. 584; a. 359–336 a. Chr.; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society*, New York, 1994, pl. 32, nr. 913; atelier incert, probabil din Macedonia, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

SLAVA RUSĂ (com. Slava Cercheză, jud. Tulcea)**Filip al II-lea**

60. AE; 3h; 5,15g; 19 x 17 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\text{I}\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$); nr. inv. MINAC 68678; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 32, nr. 919; atelier incert, probabil din Macedonia; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XVI, nr. 381, postumă.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 98.

TĂTARU (com. Comana, jud. Constanța)**Filip al II-lea ?**

61. AE; ?; 2,89g; 16 x 14,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{OY}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 59919; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

TÂRGUȘOR (com. Târgușor, jud. Constanța)**Filip al II-lea**

62. AE; 3h; 5,88g; 18,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΙΟΥ*) și simbol incert; nr. inv. MINAC 68469; stare de conservare relativ precară.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 99.

Alexandru al III-lea

63. AE; 9h; 4,87g; 18 x 17,5 mm.

Pe rv., legenda *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ* și sigla E; nr. inv. MINAC 68463; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus*, *A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVI, nr. 304a, p. 120.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 99.

TUFANI (com. Independența, jud. Constanța)**Alexandru al III-lea**

64. AE; ?; 4,53 g; 18 x 17 mm.

Pe rv., legenda (*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*); nr. inv. MINAC 68915; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus*, *A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 266c, p. 117.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 99.

TUZLA (com. Tuzla, jud. Constanța)**Alexandru al III-lea**

65. AE; ?; 4,53 g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda *B*A*; colecție particulară din Constanța; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XXXVVI, nr. 781, a. 323–317 a. Chr., atelier macedonean

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

VETERANU (com. Peștera, jud. Constanța)**Lysimach**

66. AE; 10h; 7,31g; 24 x 23 mm.

Av. Capul unui tânăr bărbat cu un coif frigian; rv: trofeu; legenda *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ*; colecție particulară din Constanța; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Thrace, New Jersey, 1982, pl. 24, nr. 1165, a. 306–281.

Observație: moneda a fost descoperită întâmplător, în raza localității sau în imediatele împrejurimi.

DOBROGEA**Filip al II-lea**

67. OR; 3h; 2,93 g; 16 x 14 mm; fragmentară.

Pe av., Capul personajului este orientat spre stânga; pe rv., legenda (*ΦΙΛΙΠΠΙΟΥ*) și sigla A și I în ligatură; nr. inv. MINAC 1055; stare de conservare precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Thrace, New Jersey, 1982, pl. 14, nr. 589, a. 359–336 a. Chr.; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XVII, nr. 395.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

68. AE; ?; 3,42 g; 16,5 x 14 mm; fragmentară.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1121; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

69. AE; 3h; 3,64 g; 16,5 x 17,2 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1034; stare de conservare extrem de precară.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean.

70. AE; 11h; 4,16 g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1019; stare de conservare precară.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

71. OR; 3h; 5,15 g; 15 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 5990; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

72. AE; 3h; 5,22 g; 19 x 17 mm; găurită.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1020; stare de conservare precară.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

73. AE; 3h; 5,30 g; 18 x 17,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1029; stare de conservare precară.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

74. AE; 1h; 5,41 g; 17,5 x 17 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$ și sigla Δ ?; nr. inv. MINAC 1062; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Collection of The American Numismatic Society, New York, 1994, pl. 30, nr. 832; atelier incert probabil din Macedonia, a. 359–336 a. Chr.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

75. AE; 11h; 5,57 g; 17,5 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$ și simbol incert; nr. inv. MINAC 1059; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean.

76. AE; 6h; 5,57 g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1048; stare de conservare precară.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

77. AE; 6h; 5,70 g; 18,5 x 17 mm.

Pe rv., legenda $\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$ și simbol incert; nr. inv. MINAC 1038; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean.

78. AE; 3h; 7,80 g; 17 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda ($\Phi\Lambda\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{I}\text{O}\text{Y}$) și simbol incert; nr. inv. MINAC 1063; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

Alexandru al III-lea

79. AE; 7h; 3,69 g; 15 x 14,5 mm.

Pe rv., legenda *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*; nr. inv. MINAC 501; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLV, nr. 2660, p. 117.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

80. AE; 9h; 3,87 g; 16,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda (*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*); nr. inv. MINAC 1050; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVIII, nr. 326a, p. 122.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

81. AE; 8h; 3,89 g; 17,5 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda *B*A*; nr. inv. MINAC 973; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, 1991, Athens, 2000, pl. XXXVI, nr. 781, a. 323–317 a. Chr., atelier macedonean.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean.

82. OR; 7h; 4,22 g; 18 mm.

Pe rv., legenda (*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*); nr. inv. MINAC 1067; stare de conservare precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, p. 122, nr. 332.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

83. AE; 12h; 4,48 g; 17,5 x 16,5 mm.

Pe rv., legenda *ΑΛΕΞΑΝΔΡ(ΟΥ)*; nr. inv. MINAC 846; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVI, nr. 266c, p. 117; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XXXIII, nr. 729.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

84. AE; 12h; 5,51 g; 16,5 x 16 mm.

Pe rv., legenda *B*A*; nr. inv. MINAC 1041; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CXLVII, nr. 390a, p. 128; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XXXVI, nr. 783, a. 323–317 a. Chr., atelier macedonean.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

Cassandru

85. AE; 3h; 3,66 g; 19,5 x 17,5 mm.

Pe avers, capul lui Herakles tânăr orientat spre dreapta; pe rv. legenda *ΒΑΣΙ(ΛΕΩΣ)/ΚΑΣΣΑΝΔ(ΡΟΥ)* și cal cu călăreț orientați spre dreapta, sub cal Λ și o stea; nr. inv. MINAC 1049; stare de conservare relativ bună.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus, Athens, 2000, pl. XLII, nr. 920?, a. 306–297 a. Chr., atelier macedonean; *Sylloge Nummorum Graecorum, Greece 4 Numismatic Museum, Athens, vol. I: Macedonia*, Athens, 2005, pl. XLV, nr. 894, a. 302–298 sau 301 a. Chr.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean; G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 100.

Tip scut macedonean

86. AE; ?; 3,28 g; 17 x 16 mm.

Pe rv., legenda B/A; nr. inv. MINAC 819; stare de conservare relativ precară.

M. J. Price, *The Coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, A British Museum Catalogue*, Zürich-London, 1991, pl. CL, nr. 405b, p. 129; *Sylloge Nummorum Graecorum, The Alpha Bank Collection, Macedonia I, Alexander I-Perseus*, Athens, 2000, pl. XXXVIII, nr. 829, a. 325–310 a. Chr., atelier macedonean.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean.

Lysimach

87. AE; 10h; 5,07 g; 18 x 17 mm.

Pe av., capul Atenei orientat spre dreapta; pe rv., leu aflat în mișcare spre dreapta, sub el un vârf de lance; legenda ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ; nr. inv. MINAC 1011; stare de conservare relativ precară.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Thrace, New Jersey, 1982, pl. 24, nr. 1150, a. 306–281.

Observație: moneda provine din vechea colecție a muzeului, fiind posibilă descoperirea sa în împrejurimile Constanței, sau, mai sigur, în jumătatea sudică a teritoriului dobrogean.

NORDUL DOBROGEI

Filip al II-lea

88. AE; 3 h; 4,95 g; 16,5 x 15,5 mm.

Pe rv., legenda (ΦΙΛΙΠΠΟΥ) și simbol incert; colecție particulară din Babadag; stare de conservare relativ bună.

Observație: moneda provine dintr-o descoperire întâmplătoare, fără precizări exacte privind locul acesteia.

*

Analiza prezenței monedelor de tip macedonean, descoperite în mod izolat în Dobrogea⁴ (la care adăugăm cele 88 de monede prezente în catalog), prezintă o serie de trăsături definitorii. Pentru început constatăm o acoperire neuniformă a teritoriului dobrogean. Aceste monede erau folosite în schimburi comerciale și au beneficiat, în procesul lor de circulație, de condiții favorabile, de ordin politic, administrativ și militar, care, se pare, au fost întrunite cu precădere de-a lungul litoralului pontic, dar și de-a lungul malului Dunării. Ele apar în special în polisurile grecești, dar și, într-o mai mică măsură, în micile așezări getice sau greco-autohtone. În cazul polisurilor, din punct de vedere numeric, ca descoperiri izolate, se detașează clar cetatea de la Histria cu imediatele sale împrejurimi, precum și așezarea de la Sinoie, punctul Zmeica. Comparativ cu Histria, celelalte trei colonii, Callatis, Tomis și Argamum sunt mult mai modeste în descoperiri. O altă trăsătură caracteristică a circulației monetare macedonene este predominarea monedei de bronz. Aceasta apare în lumea greacă, din a doua jumătate a secolului al V-lea a. Chr., și este intens exploatată și emisă odată cu secolul al IV-lea a. Chr.⁵, alături de cea din aur și argint. Teoretic, ea își pierde mult din valoare odată ieșită de pe piața orașului emitent⁶, în interior, însă, beneficiind de o rată de schimb favorabilă, datorită intereselor autorităților emitente⁷, fiind

⁴ G. Talmațchi, *Les Monnaies autonomes d'Istros, Callatis et Tomis. Circulation et contexte*, Wetteren, 2006, p. 167–174; idem, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 81–101.

⁵ Pe la anii 406/5, Atena își inaugurează atelierul monetar de „bronzuri”, sub arhontele Kallias; vezi la M. Amandry, *Introduction*, în Pierre Strauss, *Collection Maurice Laffaille. Monnaies grecques en bronze*, Bâle, 1990, p. 7.

⁶ F. Rebuffat, *La monnaie dans l'Antiquité*, Paris, 1996, p. 146.

⁷ O. Picard, *La valeur des monnaies grecques en bronze*, în *RN*, 153, 1998, p. 7.

destinată tranzacțiilor zilnice⁸. Prezența semnificativă a emisiunilor de bronz macedonene în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, cu predilecție a celor de tip Filip al II-lea, a fost deja semnalată⁹.

Un alt aspect interesant este legat de determinarea cronologică, de o secvență de pătrundere pe un anumit interval de timp, fapt dificil de stabilit. Astfel, cea mai mare parte din monedele de bronz ale lui Filip al II-lea par a fi postume¹⁰, cu alte cuvinte emise după decesul acestuia, puține fiind originale (situație valabilă și pentru monedele de argint)¹¹. S-a propus deja pentru pătrunderea monedei macedonene, cu precădere perioada lui Alexandru al III-lea și apoi a lui Lysimach¹².

Pentru momentul penetrării lor am putea sugera o eventuală secvență cronologică, exprimată prin pătrunderea lor încă din timpul lui Filip al II-lea și apoi al lui Alexandru al III-lea, dar, probabil, cu apariții intermitente¹³. De asemenea, s-a afirmat posibilitatea venirii unor piese din primele serii în asociere cu cele postume, cu alte cuvinte ceva mai târziu decât momentul baterii lor¹⁴. Totodată, s-a emis ipoteza apariției lor preponderent odată cu perioada lui Lysimach¹⁵. Această ultimă ipoteză poate fi susținută și dacă ne gândim că, spre exemplu la Histria, avem descoperiri de monede de tip Filip al II-lea și de tip Alexandru al III-lea, care au fost semnalate în săpăturile arheologice din sectorul X, fiind găsite într-un context elenistic târziu¹⁶. În această perioadă (în intervalul 315–305 a. Chr.) este cunoscută emiterea unor categorii de didrahme la cetatea Histria, cu anumite variante de sigle, momentul fiind considerat un vârf în ceea ce privește ritmul producției monetare, cu alte cuvinte în timpul lui Lysimach¹⁷. Această politică ar fi o continuare a celei duse de către Filip al II-lea și Alexandru al III-lea¹⁸. S-a sugerat chiar faptul că emisiunile macedonene și cele de argint ale Histriei au coabitat în operațiunile financiare specifice epocii, și au fost utilizate de către autoritatea macedoneană în folos propriu¹⁹. În funcție de anumite situații locale de interes politico-economic, prezența sporadică a monedelor emise de ultimul suveran al Thraciei, în descoperirile din teritoriul pontic, ar putea fi explicată prin aceea că ele nu par a fi fost prea bine primite de comunitățile dobrogene. Politica dură dusă contra polisurilor grecești și manifestată prin pierderea autonomiei lor, apoi răscoalele desfășurate contra conducătorului regatului trac, probabila interdicție efemeră de emitere de monede, sunt câteva argumente pentru a explica o “atmosferă încărcată”, destul de neprielnică din punct de vedere economic, cu măsuri impuse pe căi politico-militare²⁰. Pe de altă parte, cunoaștem faptul că Lysimach a bătut monedă cu inițialele sale abia din 306–305 a. Chr., dar tot din tipurile cu Filip al II-lea, iar din 297 a. Chr. emite monedă de tip Alexandru al III-lea, tot fără

⁸ M. Caccamo Caltabiano, *La moneta di bronzo e l'economia delle poleis magno-greche nei sec. V e IV a. C.*, în *Proceedings of the 9th International Congress of Numismatics*, Berne, September 1979, Louvain-la Neuve, 1982, p. 89; H. A. Cahn, *La moneta greca dalle guerre persiane ad Alessandro Magno*, în *La Moneta Greca e Romana*, Roma, 2000, p. 35.

⁹ B. Mitrea, *Descoperirile monetare și legăturile de schimb ale Histriei cu populațiile locale în sec. V–IV î. e. n.*, în *StCl*, 7, 1965, p. 150–151.

¹⁰ Idem, *Două probleme de numismatică dobrogeană*, în *Pontica*, 4, 1971, p. 266–267; E. Oberländer-Târnoveanu, *Aspecte ale circulației monedei grecești în Dobrogea de Nord (sec. VI î.e.n. – I e. n.)*, în *Pontica*, 11, 1978, p. 69; C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998, p. 99; G. Talmațchi, *Descoperiri monetare macedonene în Dobrogea*, în *BSNR*, 92–97, 1998–2003, 146–151, 2003, p. 32.

¹¹ B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Socialistă România*, în *SCIV*, 22, 1971, 2, p. 165–177.

¹² C. Preda, *Triburile geto-dace și circulația monedelor lui Filip al II-lea la nord de Dunăre*, în *SCIV*, 7, 1956, 3–4, p. 278.

¹³ G. Talmațchi, *loc. cit.*, p. 69.

¹⁴ C. Preda, *loc. cit.*, p. 99.

¹⁵ E. Oberländer-Târnoveanu, *Aspects de la circulation des monnaies du type macédonien dans la région des Bouches du Danube*, Mss., p. 7.

¹⁶ E. Condurachi et alii, *Șantierul arheologic Histria (1954), (r. Istria, reg. Constanța)*, în *SCIV*, 6, 1955, 3–4, p. 520.

¹⁷ K. Dimitrov, *CH IV 28 et la chronologie des monnaies d'argent d'Histria au 4e siècle av. J.-C.*, în *Stephanos nomismatikos, Schönert-Geiss zum 65. Geburtstag*, Berlin, 1998, p. 216; Gh. Poenaru Bordea, *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, în *Simpozion de Numismatică, dedicat împlinirii a patru secole de la prima unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul*, Chișinău, 28–30 mai 2000, București, 2001, p. 17.

¹⁸ *Ibidem*; este vorba despre emiterea de tipuri locale (în argint și bronz), pentru necesități limitate ca spațiu de rezonanță, și de tipuri regale, pentru tot teritoriul statului macedonean.

¹⁹ K. Dimitrov, *op. cit.*, p. 217.

²⁰ C. Preda, H. Nubar, *Histria III. Descoperiri monetare 1914–1970*, București, 1973, p. 52–53.

un portret al său²¹. Oricum, aceste monede de tip macedonean au pătruns, în majoritatea lor, ca efect al situațiilor politico-militare, și nu neapărat economice, petrecute odată cu cea de a doua jumătate a secolului al IV-lea a. Chr.²² Așa că, dacă totuși ele s-au integrat în masa monetară existentă în Dobrogea, pe plan local au cunoscut, probabil, doar o circulație aparentă și nu una reală.

O situație deosebit de complexă o înregistrăm în cazul depozitelor monetare compuse doar – sau și – din monede de tip macedonean.

Apariția statului macedonean la Dunăre, datorată tendințelor lui Filip al II-lea de a-și asigura controlul asupra Greciei și întregii Peninsule Balcanice, a reprezentat un moment cu implicații importante asupra istoriei Dobrogei, în a doua jumătate a mileniului I a. Chr. Apropierea de fluviu a puterii macedonene a dat naștere la o serie de probleme geo-strategice, economice și militare, privitoare la natura relațiilor cu coloniile grecești de pe țărmul Mării Negre. Acesta este contextul în care regele scit Atheas pătrunde în sudul Dunării (în 339 a. Chr., sau chiar la o dată mult anterioară²³) și pune în pericol granița nordică a statului macedonean. Cauza apariției sale a fost pusă pe seama presiunii triburilor iraniene ale sarmaților, care a determinat împingerea sciților spre Crimeea, și de aici spre spațiile extracarpatiche și dunărene²⁴. De asemenea, pătrunderea lui Atheas s-ar putea să fie datorată și unei „banale” politici expansioniste, manifestate către sudul fluviului²⁵.

Atheas, în drumul său, a avut de înfruntat opoziția histrienilor, solicitând ajutorul militar al lui Filip al II-lea, prin intermediul orașului grec Apollonia, în schimb, regele macedonean obținând drepturi succesoriale. Decesul, în condiții premature, al regelui histrienilor (*rex histrianorum*)²⁶, duce la pătrunderea rapidă în teritoriu a lui Atheas, iar ocuparea cetății histriene îl surprinde pe Filip în timpul efectuării unor asedii prelungite asupra Bizanțului și Perinthului²⁷. Prin acțiunea vastă declanșată în Dobrogea și prin posibilitatea de atragere a unor puternice forțe tribale autohtone de partea sa, Atheas devine un real pericol pentru Filip al II-lea, în tendința sa de cucerire a întregii Thracii, de subordonare și reprimare a oricărei reacții negative manifestate față de suveranul macedonean. Refuzul lui Atheas de a permite pătrunderea macedonenilor la gurile Dunării, pentru a ridica o statuie dedicată lui Herakles, atrage intervenția militară filipică, ce se finalizează victorios²⁸ (și pe fondul nerespectării succesiunii de către Atheas). Acum, se pare că este distrus posibilul nucleu scitic, aflat în apropierea Histriei, și sunt asediate orașele grecești aflate de-a lungul litoralului pontic de la nord de colonia Odessos. Astfel, teritoriul dintre Dunăre și Mare este înglobat statului macedonean, sau, oricum, este controlat din punct de vedere militar. Colonia Histria prezintă urmele unei distrugerii importante, datorate probabil acestui prilej (distrugerea zidului de incintă²⁹). Dar alte informații ne fac să luăm în considerare posibilitatea unei refaceri rapide a acesteia, dezvoltându-se în noul context o economie deschisă către piețele sudice, așa cum o sugerează inclusiv descoperirile monetare³⁰. Din punctul nostru de vedere, cadrul oferit de către autoritatea macedoneană a fost benefic, din punct de vedere economic și comercial, punând în ultimă instanță coloniile vest-pontice dobrogene în legătură cu numeroase centre ale lumii elenistice, mai apropiate sau mai îndepărtate. Tocmai acest fapt a permis pătrunderea a diferite monede ca origine în spațiul pontic dobrogean, cu precădere al celor de bronz pentru asigurarea unei circulații monetare stabile, măcar în cordonul litoral. S-a constatat, pentru polisurile de pe coasta de vest a Pontului

²¹ M. Thompson, *The Mints of Lysimachus*, în *Essay in Greek Coinage presented by Stanley Robinson*, Oxford, 1968, p. 165; V. Mihăilescu-Bîrlița, *Descoperirile monetare și legăturile dintre tracii sud-dunăreni și lumea geto-dacă*, în *MemAntiq*, 3, 1971, p. 198.

²² G. Talmațchi, *loc. cit.*, p. 70.

²³ V. Iliescu, *Cu privire la data așezării sciților în Dobrogea*, în *CercetIst*, 3, 1972, p. 61.

²⁴ L. Ruscu, *Relațiile externe ale orașelor grecești de pe litoralul românesc al Mării Negre*, Cluj-Napoca, 2002, p. 63.

²⁵ J. R. Ellis, *Philip II and Macedonian Imperialism*, London, 1976, p. 185; L. Ruscu, *loc. cit.*, p. 63.

²⁶ De fapt, un probabil important conducător local getic, conform D. M. Pippidi, *Les Macédoniens sur le Bas-Danube de Philippe II à Lysimaque*, în *Archaiia Makedonia II*, Thessaloniki, 1977, p. 381.

²⁷ P. Alexandrescu, *Ataias*, în *StCl*, 9, 1967, p. 86.

²⁸ P. Nicorescu, *La campagne de Philippe en 339*, în *Dacia*, 2, 1925, p. 22–28.

²⁹ M. Coja, *Zidul de apărare al cetății Histria și împrejurările istorice ale distrugerii sale în secolul al IV-lea î.e.n.*, în *SCIV*, 15, 1964, 3, p. 383–398; M. Danov, *Die Traker auf dem Ostbalkan von der hellenistischen Zeit bis zur Gründung Konstantinoples*, în *ANRW*, II, 7. 1., 1979, p. 38–39.

³⁰ C. Preda, H. Nubar, *loc. cit.*, p. 52; privind rolul benefic, din punct de vedere economic și politic, al Macedoniei asupra coastei de vest a Pontului Euxin, vezi la R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, p. 78.

Euxin și din arealul strâmtoarelor³¹, faptul că situația financiară, ca și cea a monetărilor locale, în general, în ciuda tuturor previziunilor, nu a fost dezastruoasă, ci dimpotrivă. Regele Filip al II-lea nu a eliminat posibilitatea de a fi bătute monede de bronz specifice variilor tipuri iconografice în polisurile aflate sub dominația, sau doar controlul său³². Probabila instaurare în cetățile grecești a unor garnizoane militare, încă din timpul vieții sale³³, poate să fi contribuit la răspândirea monedelor de bronz pe piețele economice locale, la un curs greu de identificat în acest stadiu al cercetărilor.

Odată cu debutul anului 335 a. Chr.³⁴, Alexandru Macedon pornește într-o campanie de ordin militaro-strategic în Thracia și spre Dunăre, deosebit de importantă pentru îndeplinirea tuturor condițiilor necesare realizării planurilor sale de mare anvergură în Orient. În finalul său, Alexandru al III-lea alege să desfășoare tratative de pace, și să stabilească relații de colaborare cu părțile adverse (triburi și uniuni de triburi clientelare), întrucât nu părea, din punct de vedere militar, la acel moment, interesat de o confruntare decisivă³⁵. Chiar dacă teritoriul dobrogean pare a nu fi fost atins în mod direct de acest eveniment militar, totuși, finalitatea lui nu avea cum să nu influențeze direct și indirect viața economică, comercială și politică a coloniilor vest-pontice, ca și organizarea acestora, în cadrul unui probabil sistem administrativ de margine al regatului macedonean (sigur controlat constant). Importantă, din perspectiva analizei monetare, pare a fi, tot în perioada lui Alexandru cel Mare, campania generalului Zopyrion, fost guvernator al Traciei (*Thraciae praepositus*) și al Pontului Stâng (*praefectus Ponti*). Acesta, în drumul spre stepele aflate la vărsarea în Pont a Dunării, a trecut prin teritoriul dobrogean (în 326/5 a. Chr.³⁶) și a lăsat, după părerea noastră, numeroase urme monetare. Nu mai puțin de 30.000 de macedoneni și aliați au fost lichidați, în cadrul acestei campanii pentru supunerea orașelor grecești aflate pe coastele de nord ale Pontului Euxin³⁷. După încheierea asediului cetății Olbia (terminat fără succes militar), la întoarcerea restului trupelor, însuși generalul este ucis, probabil de către geți și sciți³⁸.

Pentru momentul politico-militar trecut în revistă mai sus, remarcăm apariția unui orizont de tezaure monetare, după cum vom explica în continuare. Acestea sunt compuse din nominaluri de bronz, descoperite, fie de-a lungul litoralului vest-pontic, fie în imediata apropiere a acestuia, ceea ce ar exclude o explicare a prezenței lor doar pe baza unui capriciu individual, așa cum sunt cele din Bulgaria, de la Asparuhovo (anume 212 monede de bronz, din care 202 de tip Filip II și zece de tip Alexandru III, datate în 325/310 a. Chr.)³⁹, Cernevo (500 monede de bronz, din tipurile Filip II și Alexandru III, datate în 325/310 a. Chr.)⁴⁰, Develt (15 kilograme de monede de bronz, din tipurile Filip II și Alexandru III, datate în 325/310 a. Chr.)⁴¹, Jarebi (300 monede de bronz, din tipurile Filip II și Alexandru III, datate în 325/310 a. Chr.)⁴², Košarica (95 monede de bronz, din care 87 de tip Filip II și cinci de tip Alexandru III, datate în 325/310 a. Chr.)⁴³ și Varna (aici, doar un număr mic de monede de bronz, din tipurile Filip II și Alexandru III, datate în 325/310 a. Chr.)⁴⁴. La

³¹ V. Lungu, Gh. Poenaru Bordea, *Un trésor de monnaies d'Istros à Orgamé*, în *Civilisation grecque et cultures antiques Periphériques, hommages à Petre Alexandrescu à son 70e anniversaire*, éd. par A. Avram et M. Babeș, Bucarest, 2000, p. 292.

³² O. Picard, *Philippe II et le monnayage des cités grecques*, în *REG*, 103, 1990, p. 1–15.

³³ S. M. Burstein, *Lysimachus and the Greek Cities: A Problem in Interpretation*, în *Ancient Macedonia IV*, Thessaloniki, 1986, p. 134.

³⁴ Al. Vulpe, *Istoria și civilizația spațiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII-lea și începutul secolului al III-lea a. Chr.*, în *Istoria Românilor*, vol. I, *Moștenirea Timpurilor Îndepărtate*, coord. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe, București, 2001, p. 457.

³⁵ N. Branga, *Aspecte și permanențe traco-romane*, Cluj, 1978, p. 35.

³⁶ V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1982, p. 49–50; L. Ruscu, *loc. cit.*, p. 76.

³⁷ D. M. Pippidi, D. Berciu, *Din istoria Dobrogei. Geți și greci la Dunărea de Jos din cele mai vechi timpuri pînă la cucerirea romană*, București, 1965, p. 196.

³⁸ L. Ruscu, *loc. cit.*, p. 78.

³⁹ M. Thompson, O. Mørholm, C. M. Kraay, *An inventory of Greek coin hoards*, *The American Numismatic Society*, New York, 1973, p. 106, nr. 789.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 106, nr. 790.

⁴¹ *Ibidem*, p. 106, nr. 787.

⁴² *Ibidem*, p. 106, nr. 792.

⁴³ *Ibidem*, p. 106, nr. 788; D. Gorova, *Kolectivna monetna nahodka ot elinističeskata epoha ot s Košarica, Pomorijsko (ISSN 788)*, în *Numizmatika*, 25, 1991, 1–2, p. 58.

⁴⁴ M. Thompson, O. Mørholm, C. M. Kraay, *loc. cit.*, p. 106, nr. 791.

acestea le adăugăm pe cele edite, din Dobrogea, de la Pelin, Constanța și Mangalia. Tezaurul de la Pelin (com. Comana, jud. Constanța)⁴⁵, pare a fi cel mai bogat ca număr de piese, dintre cele ce beneficiază de informații și date certe. El conține monede de la Filip al II-lea (71,29 % – 147 exemplare), monede de la Alexandru al III-lea (27,48 % – 56 exemplare) și emisiuni anonime (două exemplare), respectiv o piesă de Lampsacus⁴⁶. Descoperit în localitate, în anul 1973, într-un vas de lut, a fost datat în secolele IV–III a. Chr. Depozitul de la Constanța a fost descoperit în anul 1959, pe strada Maior Șonțu, la o adâncime de 2,70 metri, în condiții rămase până astăzi necunoscute. Monedele erau doar emisiuni de tip Filip al II-lea și au fost inițial 11 exemplare. Din păcate, tehnicile rudimentare de curățare, existente la momentul descoperirii, au distrus 8 piese, astfel că s-au mai păstrat doar trei⁴⁷. Tezaurul de la Mangalia (jud. Constanța) a fost găsit în anul 1987, la aproximativ 8 km de oraș, și era compus din 10 sau 12 piese de bronz macedonene din care s-a mai recuperat doar o emisiune de tip Alexandru al III-lea⁴⁸.

La această listă mai putem adăuga și un ultim depozit, rămas, încă, inedit. Acesta a fost descoperit la Adâncata-Floriile (com. Aliman, jud. Constanța), și este compus din câteva zeci de monede de bronz macedonene, din care s-au mai recuperate 10 exemplare, între care nouă piese de la Filip al II-lea și un exemplar de la Alexandru al III-lea⁴⁹. Credem că acest orizont de tezaur se constituie cu prilejul expediției lui Zopyrion, fiind legat mai degrabă de retragerea a ceea ce a mai rămas din armata acestuia, descoperirile fiind făcute și în interiorul teritoriului continental, și de-a lungul coastei de vest a Pontului Euxin.

După decesul lui Alexandru Macedon, are loc împărțirea vastului său imperiu, zona dobrogeană urmând a face parte din Regatul Thraciei, condus de diadohul Lysimach, cel care considera Dunărea un hotar al statului său. În acest sens, orașele de pe coasta vestică a Mării Negre au fost obligate să accepte garnizoane militare⁵⁰, probabil între anii 321–316 a. Chr.⁵¹ Politica dură, a diadohului (deși sunt și păreri ce consideră această ipoteză ca fiind exagerată⁵²), a dat naștere la apariția unor convingeri profund antimacedonene, exprimate prin revolta cetăților vest-pontice (Odessos, Dionysopolis, Callatis, Tomis și Histria), în anul 313 a. Chr., în fruntea acestora aflându-se Callatisul⁵³. Forța și amploarea deosebită a răscoalei a fost asigurată de buna colaborare manifestată între Callatis și Histria, pe de o parte, iar pe de alta de atragerea în vâltoarea confruntărilor a restului populațiilor „barbare” (geți și sciți) din arealul afectat. Lysimach reușește să înfrângă printr-o intervenție cvasi-rapidă revolta coaliției, dar asediul asupra cetății Callatis s-a prelungit, prima lui parte petrecându-se între 313–311, a doua, din anul 310 și până, probabil, în anii 308/307 a. Chr, dacă nu cumva chiar până în 304 a. Chr.⁵⁴. Între 309/308, regele Bosporului Cimmerian, Eumelos (eventualul instigator al

⁴⁵ R. Ocheșeanu, *Le trésor de monnaies macédoniennes de bronze découvert à Pelin. Note préliminaire*, în *Pontica*, 7, 1974, p. 147–158.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 148–149; B. Mitrea, *Découvertes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, în *Dacia*, N. S., 19, 1975, p. 311, nr. 16; *Coin Hoards*, vol. I, *The Royal Numismatic Society*, London, 1975, p. 17, nr. 45; B. Mitrea, *Descoperiri de monede antice și bizantine în România (XVII)*, în *BSNR*, 67–69, 1973–1975, 121–123, 1975, p. 317, nr. 16; *Coin Hoards*, vol. II, *The Royal Numismatic Society*, London, 1976, p. 20, nr. 53; *Coin Hoard*, vol. III, *The Royal Numismatic Society*, London, 1977, p. 25, nr. 26; Gh. Poenaru Bordea, *Les régions balkaniques et le littoral septentrional du Pont Euxin*, în *A survey of numismatic research 1972–1977*, Berna, 1979, p. 103; C. Preda, *loc. cit.*, p. 101, 107; se păstrează în col. MINAC, la nr. de inv. 8129–8334.

⁴⁷ G. Talmățchi, *op. cit.*, p. 27, nr. 5–7; se păstrează în col. MINAC, la nr. de inv. 1025, 1036 și 1047.

⁴⁸ R. Ocheșeanu, *Câteva monede de aur descoperite în Dobrogea*, în *SCN*, 6, 1975, p. 234, nr. 3; Gh. Poenaru Bordea, B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie 1991 (XXXI)*, în *Dacia*, N. S., 36, 1992, p. 202, nr. 7.

⁴⁹ Depozitul monetar urmează a fi achiziționat în anul 2008 de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

⁵⁰ D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1967, p. 155.

⁵¹ L. Ruscu, *loc. cit.*, p. 80.

⁵² S. M. Burstein, *Lysimachus the Gazophylax: a modern scholarly myth?*, în *Ancient Coins of the Graeco-Roman World*, Nickel Numismatic Paper, 1984, p. 57–68.

⁵³ P. Alexandrescu, *Une nouvelle synthese de l'histoire des villes grecques de la Dobrudja a l'époque preromaine*, în *RRH*, 7, 1968, 2, p. 272; H. S. Lund, *Lysimachus. A Study in Early Hellenistic Kingship*, London-New York, 1992, p. 33–36; Al. Avram, Gh. Poenaru Bordea, *Coloniile grecești din Dobrogea*, în *Istoria Românilor*, vol. I, *Moștenirea Timpurilor Îndepărtate*, coord. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe, București, 2001, p. 597.

⁵⁴ Gh. Poenaru Bordea, *Le trésor de Mărășești. Les statères en or des cités du Pont Gauche et le problème des relations avec le monde grec et les populations locales aux IVe –Ie siècles av. n.è.*, în *Dacia* N. S., 18, 1974, p. 112.

revoltei), oferă posibilitatea de ședere pentru 1.000 de callatieni, plecați datorită asediului, în colonia Psoa⁵⁵. Efectele negative ale unor astfel de expediții și mai cu seamă, consecințele produse de finalitatea acestora, nu întotdeauna fericită pentru autoritatea regatului Macedoniei, și apoi a diadohului Traciei, ar fi trebuit să lase urme adânci în posibilitățile economico-comerciale ale coloniilor din vestul Pontului Euxin. Totuși, se pare că realitatea locală este diferită de ceea ce s-ar fi putut, în mod logic, petrece. De „momentul Lysimach” credem că poate fi legat un al doilea orizont de tezaure, acestea fiind inedite, recuperate de curând din Dobrogea.

La Isacceia (jud. Tulcea), pe malul Dunării, în punctul numit „Movilele Dese”, într-o zonă cunoscută ca bogată în tumuli, a fost descoperit în cursul anului 1998, într-un mic vas de metal, un depozit compus din 40 de piese de bronz, dintre care 24 de monede erau emise pentru Filip al II-lea, 14 pentru Alexandru al III-lea, și două monede erau bătute la Histria, în epoca autonomă, fiind din tipul Apollo (cu sigla A pe revers)⁵⁶. La Stejaru (com. Saraiu, jud. Constanța), a fost descoperit, în condiții necunoscute, în raza localității, un depozit compus din 149 de monede de bronz, dintre care 89 exemplare de tip Filip al II-lea, 58 exemplare de tip Alexandru al III-lea și două exemplare bătute la Odessos, în epocă autonomă, din tipul Apollo⁵⁷. În mod fortuit, în cursul anului 2007, a fost descoperit pe terasele dealurilor plantate cu viță de vie din apropierea orașului Tulcea (la aproximativ doi km de intrarea în municipiu, pe DN), un depozit compus din 112 monede de bronz, dintre care 69 emisiuni de la Filip al II-lea, 39 de la Alexandru al III-lea, trei exemplare din tipul Apollo de la Odessos, și două piese din tipul Apollo (două cu sigla A pe revers) emise la Histria⁵⁸.

Remarcăm faptul că piesele monetare din cele două colonii vest-pontice, Histria și Odessos, prezente în unele dintre tezaure, aparțin unor tipuri monetare ce au în comun reprezentarea zeului Apollo pe avers, fapt prezent și pe exemplarele de bronz emise în ateliere macedonene pentru Filip al II-lea, din timpul său și postume. Această asociere nu pare a fi întâmplătoare. La aceste informații mai adăugăm faptul că, în apropiere de anticul Odessos (Varna), în satul Osenovo, a fost descoperit un tezaur compus din șase monede macedonene de tip Filip al II-lea, și două exemplare contramarcate, din tipul Apollo bătute la Odessos. Autorul publicării descoperirii consideră îngroparea tezaurului posibilă la sfârșitul secolului al IV-lea a. Chr. și începutul secolului al III-lea a. Chr., în legătură cu evenimentele petrecute sub Lysimach⁵⁹. Colonia Odessos a cunoscut, sub Filip al II-lea, protecția macedoneană sub forma unui protectorat politic și militar, scăpând de presiunile venite din interiorul mediului barbar thracic⁶⁰. Plus de un eventual tribut plătit către regatul lui Atheas. Sub Lysimach, orașul face parte din coaliția grecească răsculată împotriva abuzurilor de tot felul, exercitate prin intermediul autorității diadohului. Prima dintre coloniile supuse asediului sfârșește prin a se preda⁶¹, fiind ocupată de generalul Pleistarchos⁶². Următorul centru asediat este Histria, care sfârșește tot prin a se preda. De asemenea, lichidează rezistența tracă (prin intimidare) și scitică (într-o bătălie careia nu îi este cunoscut locul) și începe lungul asediu al cetății Callatis. Monedele din tipul Apollo emise la Odessos (cu capul lui Apollo văzut din profil și orientat spre dreapta, pe avers iar pe revers cu reprezentarea Marelui Zeu așezat, sprijinându-se în mâna stânga și îndreptat spre stânga, o pateră și o cornupia), prezente în trei din cele patru tezaure amintite (contramarcate sau nu⁶³), pot fi datate, fie între anii 350–323, fie în ultima parte a

⁵⁵ D. M. Pippidi, D. Berciu, *loc. cit.*, p. 215–216; Al. Avram, *Untersuchungen zur Geschichte des Territoriums von Kallatis in Griechischer Zeit*, în *Dacia*, N. S., 31, 1991, p. 104; L. Ruscu, *loc. cit.*, p. 86–87.

⁵⁶ Depozitul monetar a fost împrăștiat în varii colecții private.

⁵⁷ Dintre cele 149 de exemplare, 139 au intrat prin achiziție în patrimoniul numismatic al Băncii Naționale a României iar restul de 10 piese au intrat în colecția numismatică a Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

⁵⁸ Depozitul monetar urmează a fi achiziționat în anul 2008 de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

⁵⁹ I. Lazarenko, *The Coinage of Odessos at the end of the 4th C. BC*, în *Acta Musei Varnaensis, II, Numismatic and sphragistic contributions to history of the Western Black Sea Coast, International Conference, Varna, Septembrie 12th – 15th, 2001, 2004*, p. 51.

⁶⁰ L. Ruscu, *loc. cit.*, p. 66.

⁶¹ *Ibidem*, p. 78.

⁶² Diodor 19, 73; 20, 112.

⁶³ Contramarca prezentă pe monedele odessitane din depozite este redată sub forma unui triunghi echilateral înscris într-un cerc. Această contramarcă/monogramă este identică, după I. Lazarenko, cu cea prezentă pe staterii și tetradrahmele bătute la Odessos în epoca elenistică, I. Lazarenko, *op. cit.*, p. 46–47.

secolului al IV-lea a. Chr.⁶⁴ Datarea mai târzie a acestor exemplare (post 270 a. Chr., sau chiar la sfârșitul secolului al III-lea a. Chr.)⁶⁵ nu pare a fi confirmată de descoperirile realizate până în acest moment, din punct de vedere arheologic și numismatic. După părerea lui C. Preda, monedele tipului Apollo de la Histria apar, într-o primă serie (cu capul lui Apollo probabil preluat de pe monedele lui Filip al II-lea), nu mult după mijlocul secolului al IV-lea a. Chr., și continuă până către începutul secolului al III-lea a. Chr., restul seriilor fiind din secolul al III-lea și din prima jumătate a secolului al II-lea a. Chr.⁶⁶ Gh. Poenaru Bordea, în privința celei de a doua etape de emiteră a monetăriei cetății Histria, înscrie monedele de argint din grupa a treia (360/350 și cca. 330 sau mai devreme) și a patra (330 sau mai devreme și 313 a. Chr.), alături de monede de bronz din tipurile zeul fluvial Istros, Apollo (tip Fedești – post 339 a. Chr.), și, cele de flan mic – 313–280 a. Chr., sau chiar 339, sau mai devreme, și 313 a. Chr. Același autor include monedele din tipul Apollo de modul mare în cea de a patra etapă care s-a desfășurat după 280 până în anii la 72–71 a. Chr.⁶⁷ Introducerea și a pieselor ce prezintă sigla A pe revers în această etapă nu pare a fi veridică din mai multe puncte de vedere. Iconografic nu sunt asemănări de stil dintre acest așa-zis sub-tip și celelalte piese de modul mare din tipul general. De asemenea, stilul reprezentării, respectându-se întocmai toate detaliile de redare se repetă pe piese de modul mic (pe avers și pe revers), pe care le putem considera ca submultipli (uneori este prezentă și sigla A)⁶⁸. Ori astfel de piese de modul mic au fost considerate ca făcând parte din cea de a treia etapă de emiteră care s-ar fi încheiat spre sfârșitul secolului al IV-lea a. Chr. Pe reversul acestora acvila și delfinul sunt ilustrați în forma „clasică”, adică acvila cu aripile strânse este poziționată deasupra delfinului și sunt orientați spre stânga. Pe reversul restului de monede de modul mare din tipul Apollo, emise în ultima etapă de activitate a monetăriei, acvila are de datat aceasta aripile deschise, fiind în rest poziționată alături de delfin ca și în cazul anterior⁶⁹. Nu în ultimul rând descoperirea monedelor de modul mare, din tipul Apollo, cu sigla A pe revers, în asociere cu monede macedonene din tipurile amintite, poate sugera o datare mai timpurie cu câteva decenii. După părerea noastră, credem că cele patru tezaure formează un orizont aparte, legat de revolta orașelor grecești vest-pontice. Dacă tezaurul descoperit în apropierea coloniei Odessos pare a fi creat odată cu încheierea victorioasă a asediului asupra sa, celelalte trei par a fi fost constituite ca sumă ulterior, după ocuparea Histriei. Având în vedere și locurile de descoperire, care se înșiră de la nord la sud, aproximativ în partea centrală a teritoriului dobrogean, s-ar putea ca ele să fi fost pierdute, cu ocazia atacului efectuat de trupele lui Lysimach asupra elementelor scito-getice aliate coloniilor, înainte de pornire asediului asupra cetății Callatis. În anul 302, cetatea de la Odessos reprezintă punctul de plecare al unei flote plină cu trupe militare, care trebuiau să ajungă în ajutorul lui Lysimach, în Asia Mică⁷⁰. Transformarea acesteia într-un centru militar poate fi considerată o consecință a acțiunii temerare din 313 a. Chr., iar menținerea acesteia, poate și la Histria și Callatis, s-ar putea să fi dăinuit până în 281 a. Chr.

În concluzie, studiul privind prezența monedei de tip macedonean în Dobrogea ne poate oferi informații, în continuare, precum și noi direcții de investigare a diferitelor aspecte referitoare la evenimente politice, militare și economice, completându-le pe acelea oferite de alte izvoare aflate la dispoziția cercetătorului. Integrându-se unui curent general specific epocii, având un rol de pivot central și reflectând fazele de

⁶⁴ Ibidem, p. 47–48, 49; A. Minchev, *Odessos à l'époque hellénistique (fin du IVe s. av. J.-C. – début du Ier s. ap. J.-C.)*, Varna, 2007, p. 117.

⁶⁵ *Sylloge Nummorum Graecorum. Vol. IX. The British Museum, part. 1: The Black Sea*, London, 1993, pl. XI; *Sylloge Nummorum Graecorum, Vol. XI, The Williams Stancomb collection of coins of the Black Sea region*, Oxford, 2000, pl. XII.

⁶⁶ C. Preda, H. Nubar, *loc. cit.*, p. 38; C. Preda, *loc. cit.*, p. 66.

⁶⁷ Gh. Poenaru Bordea *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, în *Simpozion de Numismatică, dedicat împlinirii a patru secole de la prima unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul*, Chișinău, 28–30 mai 2000, București, 2001, p. 32; idem, *La diffusion des monnaies d'Istros, Callatis et Tomis du VIe au Ier siècle av. J.-C dans leurs territoires, zones d'influence et ailleurs*, în *Presenza e funzioni della moneta nelle chori delle colonie greche dall'Iberia al Mar Nero, Atti del XII Convegno organizzato dall'Università „Frederico II” e dal centro internazionale di studi numismatici Napoli, 16–17 giugno 2000*, Roma, p. 30–31.

⁶⁸ Piese se păstrează în colecția numismatică a Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

⁶⁹ *Sylloge Nummorum Graecorum, Vol. XI, The Williams Stancomb collection of coins of the Black Sea region*, Oxford, 2000, pl. IX, nr. 189–193.

⁷⁰ Diodor 20, 1 12, 2.

expansiune ale statului macedonean, aceste monede au fost acceptate de către populația greacă și cea autohtonă. Din punctul nostru de vedere, cadrul oferit de către autoritatea macedoneană a fost benefic, din punct de vedere economic și comercial, punând în ultimă instanță coloniile vest-pontice dobrogene în legătură cu numeroase centre ale lumii elenistice, mai apropiate sau mai îndepărtate. Tocmai acest fapt a permis pătrunderea a diferite monede, ca origine, în spațiul pontic dobrogean, cu precădere a celor de bronz, pentru asigurarea unei circulații monetare stabile, măcar în zona liniei litorale⁷¹.

SOME DATA CONCERNING MACEDONIAN BRONZE COINS IN DOBRUDJA

ABSTRACT

The large quantity of coins that was emitted in a relatively short period of time, chiefly by the leading representatives of the Macedonian dynasty (when it acquired “an international role”) and then by their successors, guaranteed the existence of a substantial monetary mass. This mass served the interests of the Macedonian state, as it was introduced mainly in a military manner, as a symbol of absolute supremacy; then, it acquired either an economic and a commercial purpose within centers that knew the role of the coin, or it ended up in being hoarded, in the case of the gold and silver ones, a situation that went for a vast Carpathian-Balkan zone. In general, talking about the penetration of the Macedonian type of coins in Dobrudja, it was considered, until a few decades ago, that the diffusion of these coins, chiefly of the gold and silver ones, had a more discreet form. Thus, as in the case of the Philip II type of coin, we have invoked a slow penetration and in a small quantity, the more because, for another long period of time, the silver emissions of Histria still played an important part as a valuable coin, with a well-established reputation. However subsequently, it was deemed to be a great chapter of the history of the monetary circulation from Scythia Minor, with numerous personal traits. In this respect, we have even spoken of a domination of the Macedonian coin, in the case of the monetary circulation of this territory. Starting with the second half of the 4th century B. C., significant quantities of Macedonian coins, issued under Philip II and Alexander the Great, begin to enter the Greek monetary markets. Either due to some historical passages, that affected our region or to some commercial relations with the southern Thracian areas, the Macedonian coin started to be a constant presence within the framework of the social and economic realities.

The appearance of the Macedonian coins in Dobrudja probably took place during certain political and military events. Concerning our theme, we shall mention the fact that, besides the original emissions discovered in Dobrudja, there are also posthumous pieces, even among the bronze ones. The impossibility of examining all these pieces, often because of the place where they were kept or because of the way in which they were published, prevents us from making a profound analysis, starting from this extremely important aspect, maintaining the due cautiousness, as a re-examination and reconsidering of some data is absolutely necessary.

Its role and its implications on the economic and commercial realities have been the object of several works of specialty, whose answers have left still many other aspects to clarify. At a general, initial look, we observe a balancing of the discoveries, between the banks of the Danube, the interior of the province and the coast of the Black Sea. The west-Pontic shore and the line of the Danube seem to be, however, the most important directions of penetration from the Pontic province, but if we calculate the number of isolated items, present in every area, we distinguish the undoubted supremacy of the coastal band, led by Histria. The analysis of the Macedonian type that were discovered in Dobrudja allows us to make a few remarks concerning the different aspects of the role and function that they had. We already know, from the bibliography of specialty, the relative abundance of the bronze coins of the types Philip II and Alexander III in Dobrudja, chiefly in the cities of the west coast of the Black Sea.

There are presented, in the catalogue, numerous isolated Macedonian un-published monetary discoveries, totally, a number of 88 samples. These new discoveries don't change the essential data about the penetration directions noticed in the situation of the Macedonian coins, but they improve the quantity of data we know. The new hoards discovered in Stejaru, Tulcea (each one with over 100 items in their composition) and Isaccea, Adâncata-Floriile (each one with over 40 items in their composition) strengthen some of our conclusions concerning the situation of the presence of the Macedonian bronze coins in Dobrudja. The mixture within the hoards, in fact, in a somewhat modest quantity, of the Macedonian bronze coins with coins made of the same metal, issued in the mints from the west of the Black Sea (Histria and Odessos) fits into the logic of the situation that we have presented. As concerns the new hoards as well as the oldest known before, the research allowed us to formulate two new working hypotheses. The first concerns a great number of hoards which is probably to be connected with Zopyrion's expedition. As for the second, we intend to relate it to the

---

⁷¹ G. Talmațchi, *The Mints' issues from the Black Sea coast and other areas of Dobrudja the Pre-Roman and early Roman periods (6th Century BC – 1st Century AD)*, Cluj-Napoca, 2007, *passim*.

intervention of diadoch Lysimach, taking into consideration the presence in the hoards of some Apollo type bronze coins issued both at Histria and Odessos. Though the samples are generally dated about 25 years later than these events, be wrong and as a consequence that dating it may be necessary to consider a period before the mentioned lapse of time. Or these pieces may have been integrated into deposits by progressive accumulation later on, but this is less possible due to their composition. Finally, maybe these hiding was due to an event after the revolt of the West-Pontic cities, but we are not aware if this accumulation still represented something important after the disappearance of the diadoch and implicitly of the real Macedonian influence. Going back to the initial consideration, we notice at even at about 35 years after the disappearance of Alexander III, not to mention the almost 50 years after Phillip II, the pieces having Apollo on the obverse side still represented an intense attraction, as these pieces were very similar to the iconographic representation on the Macedonian gold and bronze coins. As regards the troops, mostly under the satrap Lysimach they were Macedonian too.

A characteristic trait of the Macedonian monetary circulation is the predominance of the bronze coin, a situation that is different from other areas, as, for example, to the north of the Danube, in Muntenia and Moldavia. Bronze currency probably appeared in the Greek world, beginning with the second half of the 5th century B. C. and it was intensely exploited and emitted, starting with the 4th century B. C., along with the gold and silver ones. Theoretically, it loses much of its value once it leaves the market of the emitter-city, and it enjoyed its value only inside its city, as a rate of exchange was established due to the interests of the emitting authorities, at it was meant for daily transactions. This significant presence of the Macedonian bronze emissions in the territory between the Danube and the Black Sea, mainly those of the type Philip II, was already recorded. Another interesting aspect is connected with the chronological determination and with a chronological penetration sequence, a fact that is difficult to ascertain. Thus, most of the bronze coins of Philip II seem to be posthumous, in other words, issued after his death, few of them original (a situation that goes also for the silver coins). For the penetration of the Macedonian coin, chiefly the period of manifestation of Alexander III and then of Lysimachos it has already been proposed.

For the moment of their penetration, we could suggest an eventual chronological sequence, expressed by their penetration as early as the time of Philip II and then of Alexander III, but probably with intermittent appearances. Depending on certain local situations of a political and economic interest, the sporadic presence of the coins that were emitted by the last sovereign of Thrace in the discoveries from the Pontic territory could be explained by the fact that they do not seem to have been well-received by the Dobrudjan communities, the harsh policy lead against the Greek cities and manifested by the loss of the their autonomy, then the revolts against the ruler of the Thracian Kingdom, the probable ephemeral interdiction of emitting coins, are a few arguments for the explanation of a heavy atmosphere, unpropitious from an economic point of view, with measures that were imposed by political and economic means. Anyway, these coins of a Macedonian type penetrated in the majority of them as an effect of the political an military situations, and not of the economic situations, that existed starting with the second half of the 4th century B. C. Therefore, if they fitted in, nevertheless, in the monetary mass from Dobrudja, on a local level, then they only had a seeming circulation and not a real one. Integrated in a general specific trend of the age, having a role of central pivot and reflecting the phases of expansion of the Macedonian state, these coins were accepted by the Greek and the autochthonous population, confirming the interest which was manifested for their use, at the same time specifying the fact that we cannot find a unique explanation for their success. Also, the Macedonian type of coin, decorated more out of an artistic sense, than from the point of view of the practical utility, had to correspond to some aesthetic realities that were specific to the age, its engraving on a superior level, in the gold and silver ones, as it was a very good technical proof for the artists that set out to perform this activity, representing the image and the symbol of a state that was in full expansion, and, subsequently, the image and the symbol of a former power, now divided, organized and ruled by the ones that inherited the empire.

The author of the article, on the basis of the new coins that were introduced to the native world, brings a relevant contribution regarding the preservation of the various coins, issued during the reign of Philip II, Alexander III, Cassander and Lysimachos, either from recent finds, or from some older ones, present in the numismatic collection of the National History and Archaeology Museum of Constanța or in private collections.

Translated by CORINA APOSTOLEANU

